

KADI BURHANEDDİN'İN ŞİİRLERİNDE SAVAŞ İLE İLGİLİ HUSUSLAR*

War Topics Related in the Poems of Kadi Burhaneddin

*Mehmet KIRBIYIK***

Öz

XIV. yüzyılda yaşayan Kadı Burhaneddin kadı, vezir, naip, hükümdar ve âlim bir şairdir. Etki sahası sınırlı olsa da Türk şiirinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Duygularını coşkun ve içli bir biçimde dile getiren şair; âşıkâne, şuhane şiirler de kaleme almıştır. Bu âşık vasfının yanında şiirlerine bir komutan, mücadele adamı olarak haşin mizacı, cesur tabiatı, cengâver ruhu da aksetmiştir. Bu yiğitçe edası onu çağdaşlarından ve birçok divan şairinden ayıran özellikler olarak dikkati çekmektedir.

Şiirlerinde görülen sert ve şiddetli söyleyişleri, tok ifadeleri, duygularını kahramanca ifade etmesinin bir sonucu olarak kabul etmek mümkündür. Ebulfeth lakabı ile de anılan şairin şiirlerinde, savaşlar sebebiyle Anadolu'nun bazı yerleşim birimlerinden, yaşanmış olaylar etrafında gerçekçi bir biçimde söz edilir. Bir savaş oyunu olan satranç terimlerine de çokça yer verilir.

Sâhib-i seyf ü kalem (kılıç ve kalem sahibi) olarak da tavsif edilebilen Kadı Burhaneddin, ismini verdiği veya ima ettiği Timur, Mutahharten, Toktamış gibi birçok şahsiyetle mücadeleden geri durmamış; büyük bir cesaret ve inançla kader gereği kazanın vuku bulacağına da işaret ederek tevekkül etmiştir.

* Bu makale, 13-15 Ekim 2011 tarihinde, Sivas'ta gerçekleştirilen "Tarihsel Gelişimi İçindeki Oğuz Türkçesi ve Kadı Burhaneddin Uluslararası Çalıştayı"nda sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Öğretim Üyesi. mkirbiyik@hotmail.com

Bu çalışmada, Kadı Burhaneddin'in savaşı ve mücadeleci karakterinin şiirlerine tesiri, savaş ile ilgili hususların yanı sıra sert ve şiddetli söyleyişleri, tok ifadeleri ile ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Kadı Burhaneddin, Savaş.

Abstract

Kadı Burhaneddin was a kadi, vizier, regent, ruler, poet, and scholar of the XIV century. Despite his limited scope of influence, he has played an important role in the development of Turkish poetry. As a poet he wrote amatory joyous poems expressing ardent feelings in a sensitive manner. Besides the characteristic of a lover, his harsh temperament, brave nature as a commander, a man of war were also reflected in his poems.. His valiant style is one of the distinctive features differentiating him from many of his contemporaries and divan (court) poets.

Harsh and violent utterances seen in his poetry, presence of full statement could be accepted as a result of his expression of heroic emotions. In the poems of his, also nicknamed as Ebulfeth, in a realistic manner some events that have occurred during the wars in Anatolia are described. Chess, a war game, and related terms are used quite frequently.

Kadı Burhaneddin who could also be described as the owner of sword and pen did not refrain from fights and struggles from people named or implied such as Timur, Mutahharten, and Toktamış; and implied with great courage in his poems that events would occur in line with destiny.

In this study, the impact of Kadı Burhaneddin's warrior and combative character in his poems as well as issues related to the wars, his harsh and severe utterances, full statements will be analysed.

Keywords: Classical Turkish Literature, Kadı Burhaneddin, War.

Asıl adı Ahmed olan Kadı Burhaneddin, XIV. yüzyılda yaşamış; kadı, vezir, naip¹, hükümdar ve âlim bir şairdir. M. 1345 (H. 745)'te

¹ Burada söz konusu edilen naip tabiri, naib-i saltanat (saltanat vekili) anlamındadır. Türk ve İslam hükümetlerinde kullanılan bu terim, hükümdar vekili demektir (Mehmet Zeki

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Savaş İle İlgili Hususlar

Kayseri'de doğmuştur. Babası Oğuzların Salur Boyundan Kayseri kadısı Şemseddin Mehmed'dir. Annesinin ölümü üzerine babası tarafından yetiştirilmiştir. Çocuk yaşta iken sarf, nahiv, lügat, mantık, hesap, aruz ilimlerini öğrenmiş; Arapça ve Farsça divanlar okumuştur. Kayseri'de tahsilini sürdüren Burhaneddin, on dört yaşında iken Mısır'a gitmiş (H. 757/M. 1356) ve orada fıkıh, usûl-i fıkıh, feraiz (mirasa ait hükümleri ve taksimi bildiren ilim), hadis, tefsir, heyet (astronomi) ve tıp gibi dersler okumuştur. Kutbuddin Râzî (ö. H. 766/ M.1365)'den Şam'da dersler almıştır. Kadı Burhaneddin 19 yaşında iken hac farizasını yerine getirdikten sonra dönüş yolunda babası vefat etmiştir. İlmî çalışmalarda bulunmak üzere gittiği Halep'te yaklaşık olarak bir yıl kalmıştır. 21 yaşında iken Eratna Oğulları'ndan Mehmed tarafından babasının yerine Kayseri kadısı olarak atanan şair (H. 766/M. 1365), Eratna hükümdarı Ali Bey tarafından da vezirliğe getirilmiştir (H. 780/ M. 1378). Vezirliği sırasında iç ve dış düşmanlarla uğraşmıştır. Dirayeti, cesareti ve atikliği ile birçok tehlikenin üstesinden gelen Kadı Burhaneddin, hükümdar Ali Bey'in ölümü üzerine halk meclisi tarafından naip tayin edilmişti (H. 782/ M. 1380). Eratna Beyliği (1335-1381)'nin yıkılmasından sonra hükümdar olmuştur (H. 782/ M. 1381). Saltanat yılları muhalifleri ile mücadelelerle geçmiş, kendisine karşı tertip edilen birçok suikasttan kurtulmuştur. Nihayet bir muharebe sırasında Akkoyunlu boy beylerinden Kara Yölük Osman tarafından öldürülmüştür (H. 800/ M. 1398).²

Kadı Burhaneddin, Batı Türk dünyasındaki divan sahibi ilk sultan şair olarak kabul edilmiştir. Onun şiiri, mükemmelliğin başlangıcı sayılmıştır.³ Hükümdar şair, Türk şiirinin gelişiminde -sınırlı sahada da olsa- önemli rol oynamıştır. Şiirlerinde duygularını coşkun ve içli bir biçimde nazmetmiş; âşıklılığının yanında bir hükümdar, komutan, mücadele adamı olarak savaşçı ruhunu da aksettirmiştir. Devri dikkate alındığında orijinal bir sanatkâr olarak kabul edilen Kadı, klasik Türk edebiyatına yeni teşbih ve mecazlar kazandırmıştır.⁴

Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C II, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 645).

² Ali Alparslan, *Kadı Burhaneddin Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Bsk, Ankara, 2000, s. XI-XXIV; Ahmet Atilla Şentürk ve Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay, 4. Bsk, İstanbul, 2007, s. 89-90.

³ Ömer Demirbağ, *Kadı Burhaneddin ve Şiiri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011, s. 14, 16.

⁴ Alparslan, age, s. XLI.

Onun şiirlerinde çokça söz konusu edilen savaş ile ilgili hususlara şöyle temas edilebilir.

Kahramanlık duygularını ifadeye çalışmasının bir sonucu olarak şiirlerinde sert ve şiddetli söyleyişler, tok ifadeler, meydan okumalar görülmektedir. Bu hususa şu örnekler verilebilir.

Hayvanların erkeği olan koçun, erkek deve (buğra)nin, erkek at (aygır)ın ortada iken insanlar arasında merdin, yiğidin bulunmadığını söyleyerek âdeta insanlara/rakiplere meydan okur, taraftarlarını kahramanlığa teşvik eder. Herkesin lider, komutan, kahraman vs. olamayacağını söyleyen şair, sanki karşısındakilere hitap etmekte, onlarla konuşmakta ve sorduğu soruya cevap beklemeksizin (istifham) sözünün tesirini muhatapları üzerinde artırmaktadır:

Gözel çoh arasında dilber kanı
Taşlar köp orta yirde cevher kanı
Koç u buğra aygırı çoh görmüşüz
Âdemîler içinde server kanı (1413)⁵

Gök nasıl ki güneşin gezindiği yer ise bu dünya da erenlerin dolaştığı meydandır. Dünyada yemeyi, yedirmeyi; almayı, vermeyi/bağışlamayı bilmelidir. Her zaman bir yiğit bu dünya meydanında boy gösterecektir, bu âleme hâkim olacaktır. Burada yiğitliğe övgü ve özendirmeden bahsedilebilir. Yiğitin ve erenin yakın anlamda kullanılması söz konusudur:

Niçe ki gögde güneş seyrânıdır
Bu cihân erenlerün meydânıdır
Yi vü yidürgil al u bağışlagıl
Her zamân bir yigidün devrânıdır (1424)

Şu tuyuğda da düşmanlarına karşı demir gibi sert, dostlarına da mum gibi yumuşak (tezad) olduğunu söylemektedir. Birinci mısradaki “Şâm” ile Memlûkluları, “Rûm” ile de Osmanlıları kastetmektedir.⁶ İkinci mısradaki “demür” ile Timur’a telmih söz

⁵ Kadı Burhaneddin Divanı’ndan alınan şiirlerin numaraları Muharrem Ergin’in yayını esas alınarak verilmiştir: Muharrem Ergin, *Kadı Burhaneddin Divanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1980. Şiir numaralarını beyit numaraları takip etmektedir.

⁶ Alparslan, age, s. XVIII.

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Savaş İle İlgili Hususlar

konusudur. Ayrıca şair, “Memlûk hükümdarı Berkuk ve Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid ile kurduğu ittifakı” söz konusu etmektedir⁷. Bu ittifaklarda/yakınlaşmalarda Timur tehlikesi tesirli olmuştur:⁸

Oldı müsahhar bize çü Şâmla Rûm⁹
Düşmene bolduh demür dostlara mûm
Her kişiler yorisun yollarına
Çün dosta mübâreküz¹⁰ düşmene şûm (1453)

Şaire göre er kişi, Hak yolunda başını feda etmekten çekinmeyen insandır. Yatağında eceliyle ölen yiğit, murdar olacaktır:

Özini alşah¹¹ gören serdâr bolur
Ene'l-Hak da'vî kılan ber-dâr bolur
Oldur er Hak yolına baş oynaya¹²
Döşekde ölen yiğit murdâr bolur (1405)

Sevdikleri yolunda can verenlerin, adlarının ebedî olacağı ifade edilir. Sarrafın sermaye olarak nasıl kıymetli taşları varsa, yiğitlerin de varlığının kahramanlık, erlik olduğu dile getirilir:

Câna cân virmeyenün ne cânı var
Cân virenün adıyla sanı var
Er kişinin metâ'ı erlik olur
Cevherînün la'l ile mercânı var (1417)

Kadı, sağ olduğu müddetçe yanındakilerin kaygılanmasına gerek olmadığını, canının yiğitlere feda olduğunu şöyle ifade eder:

⁷ Nevzat Özkan, “Kadı Burhaneddin Divanı'nda Yer Adları” *Uluslar Arası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)*, C 2, S 1, 2018, s. 87.

⁸ Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 26, 27.

⁹ İlk iki mısra Oldı müsahhar bize çü Şâmlarum/ Düşmene demür bolduh dostlarum (Ergin, age, s. 542) biçiminde iken yukarıdaki şekilde (Alparslan, age, s. XVIII) düzeltilmiştir.

¹⁰ Metinde “mübârebüz” şeklindedir (Ergin, age, s. 542).

¹¹ Divan'da bu kelime “eş-şeyh” şeklindedir (Ergin, age, s. 534). Bununla birlikte “alşah” şeklinde aktarılmıştır (Alparslan, age, s. 299).

¹² Divan'da bu mısra “Er oldur Hak yolına baş oynaya” şeklindedir (Ergin, age, s. 534). Bununla birlikte vezne uyması için “Oldur er Hak yolına baş oynaya” şeklinde okunmuştur (Alparslan, age, s. 299).

Üstünde devlet bu gün sayvan olsun
Sa'âdet yine bizge eyvân olsun
Niçe ki ben sağam u kaygurmanuz
Var cânum yiğitlere kurbân olsun (1448)

Sufiler nasıl mihrabı, namazı istiyorsa er kişinin de savaş meydanını arzulayacağı şu mısralarda ifadesini bulur:

Hemîşe âşık gönli biryân bolur
Her nefes garîb gözi giryân bolur
Sûflerün dileği mihrâb namâz
Er kişinin ârzûsı meydân bolur (1351)

Savaş meydanında erenlerden, liderlik iddiasında olanlardan cesaret, yiğitlik ve kahramanlık beklenir:¹³
Erenler öz yolunda er tek gerek
Meydânda erkek kişi ner tek gerek
Yahşı yaman katı yumşah olsa hoş
Serverem diyen kişi erkek gerek (1408)

Çektiği acılardan sel gibi gözyaşı dökken ve aşına yüreğinin kanının katıldığını söyleyen şair; gayret¹⁴ kuşağını kuşanıp haksızlığa karşı mücadele etmek istemektedir. Bu yolda başının gideceğini, katledileceğini tahmin etmektedir sanki şair:

Seyl ahar hele bu dem yaşum benüm
Yüregüm kanıyledür aşum benüm
Gayret için bir kuşah kuşanalum
Anun için gidiser başum benüm (1407)

¹³ Aşağıdaki şiirin özellikle ilk mısraından yola çıkılarak tasavvufi olarak "Bire ermek tıpkı Attâr'ın hikâyesinde anlattığı gibi zor, meşakkatli ve uzun yolu aşmakla mümkündür. Bu ise, ancak er kişi işidir " (Bilal Kemikli, *Sûfi Şairin İzinde Şiir ve Hikmet*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2017b, s. 94) ve hükümdarlık ile ilgili "Siyasi otoritenin sağlanıp dirlik düzenin kurulması için, bu erki kullanacak kişinin tek kişi olması..." (Bilal Kemikli, "Şiir ve İktidar", *Sûfi Şairin İzinde Şiir ve İrfan*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2017a , s. 129) şeklinde anlamlar da verilmiştir.

¹⁴ Gayret kelimesinin didinme, olağanüstü çalışma; yiğitçe davranış, cesaret; kutsal değerlere yapılan saldırıya karşı koyma, hamiyet; kıskanma, çekememezlik; korumak için taraf tutma, (Yaşar Çağbayır, *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı*, Ötüken Türkçe Sözlük, C II, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007, s. 1656); yapılan haksızlıklara dayanmamak, celallenmek (Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996 , s. 203) gibi anlamları vardır.

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Savaş İle İlgili Hususlar

Erkek deveye benzettiği savaşa giden yiğitlere/askerlere “uğurlar olsun” demektir. Allah’ın onları nazardan saklamasını dileyip harp meydanında, o yiğitlerin develer gibi kükreyeceğini, ses taklidi denilebilecek *günür günür* kelimeleriyle ifade etmektedir:

Yola gider ola mı şol ner buğur
Yolu uğradı hele olsun uğur
Tengri sahlasun anı yaman gözden
Meydânda kükreyicek günür günür (1403)

Sıkıntılı günlerinde yiğitlerin yanında olacağını, onlara amir ve bey olarak otoriter değil de dervişçesine eş, arkadaş gibi davranacağını söyler. Böylece dostlarına huzur sağlarken düşmanlarının canına kastedeceğini, buna da şaşılmaması gerektiğini dile getirir:

Bun güninde koçlara ben işem uş
Beg isem hele bu dem dervîşem uş
Dostlaruma dinçlig isem ne aceb
Düşmenümün cânına teşvîşem uş (1399)

Bu âlemde kimseden korkmadığını, canının da Allah’a emanet olduğunu şöyle nazmeder:

Ra’iyyet gileyleri şol şâhadur
Giceyi gündüz kılmah şol mâhadur
Korkmazam dünyâda hîç kişiden
Cânımın emâneti Allâhadur (1397)

Dost aynı derdi paylaşıdır diyen Kadı Burhaneddin, dostundan yüz çevireni, iyi gün dostu olup da er meydanda/sıkıntılı günlerde kaçanı, döneklilik edeni namert ve hain olarak tanımlar. Böylece sanki maruz kaldığı ihanetleri ve vefasızlıkları hissettirir:

Yâr oldur ki yâr ile hem-derd ola
Yârından yüz kaytaran yâr serd ola
Yimek içmek yahşılıh günin gören
Er güninde ger döne nâmerd ola (1401)

Ona göre kahramanlar beladan, musibetten korkmazlar. Engelden korkmayan, irkilmeyen iyi atlara, tilkilerden çekinmeyen kükremiş aslanlara benzerler. Kükremiş aslana benzeyen kahramanları gören düşmanlar ise tilki gibi korkudan tir tir titrerler:

Er yiğit kayda ürker ürkülerden
Yahşı at belinlemez ilgülerden
Düşmenler nerde¹⁵ bolsa ditreşünler
Kağan aslan kaypınmaz dilkülerden (1395)

Kadı Burhaneddin'in şiirlerinde savaşların yapıldığı mekânlardan olması hasebiyle Anadolu'nun bazı yerleşim yerleri, yaşanmış olaylar etrafında gerçekçi bir biçimde söz konusu edilir.

Amasya ve Niksar zaferleri de bir tuyuğda söz konusu edilmektedir.¹⁶ Devletine ihanet edenin alçalacağını (hâksâr) ya da yerle bir edilmesi gerektiğini, böyle bir kimsenin "... en sevdiğinin gözünde bile utanç verici bir duruma" düşeceğini ve "Bir öfke ve aşağılama tavrıyla bildirilen -devlete bağlılık şuuruna bağlı bir ilke..."¹⁷yi¹⁷ ihtiva eden tuyuğda şair, Amasya ya da Niksar'ın bir öneminin olmadığını söylerken gayretinin, nüfuzunun iki âlemde dolaştığını dile getirmektedir:

Devletinden kaçan olur hâksâr
Âşık olur ma'sûkından şermsâr
Himmetümüz iki âlemde gezer
N'olısar Amasiye ya Nigisar (1353)

Bir beyitte de harap edilmiş ve yağmalanmış Amasya'dan bahsedilmektedir. Keşke sevgilinin hayali gece gelseydi de Amasya'nın yağmalandığı gibi canım da yağmalansaydı, demektedir:

Dün içre gelseyidi gönlüme hayâli anun
Amasiye gibi cânumda gâret olayıdı (160/2)

Amasya'daki kalelerin yeniden alınması Kadı Burhaneddin'in şiirlerine yansımıştır.¹⁸ Şair, gönlü ile alakalı bularak Amasya'ya "gönlümün Amasyası" (teşbih-i belîğ) demektedir. Sevgilinin gözleri, şairin/âşığın gönlünü Amasya gibi harap etmiştir. Yârin gözünün kulede görülecek hayali bile âşığın gönlünü mamur edecektir. Beyitte sevgilinin hem harap edici hem de mamur edici yönü söz konusu edilmektedir (tezad).

¹⁵ Divan'da bu kelime "bizde" (Ergin, age, s. 534), Tarama Sözlüğü'nde ise "nerde" biçimindedir. (*Tarama Sözlüğü*, C IV, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1971, s. 2386).

¹⁶ Alparslan, age, s. 301.

¹⁷ Demirbağ, age, s. 322.

¹⁸ Özkan, age, s. 88.

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Savaş İle İlgili Hususlar

Harâb kıldı gözün gönlümün Amasiyesin
Hayâli kulleğe gelse imâret olayidi (160/4)

Kayseri'nin alınmasından önce söylenmiş olabileceği düşünölen¹⁹ şu beyitte şair, o kadar çok ağlayalım ki Kayseri'yi içinden ırmaklar geçen Bağdat'a döndürelim diyerek mübalağa eder:

Gözlerimiz yaşını ahıdup ırmağ idüben
Kayseriyi dahı bu yaş ile Bağdâd idelüm (1023/2)

Kadı Burhaneddin, 1394'te karşı karşıya geldiği Erzincan emiri Mutahharten'i yener. Şu beyit Erzincan üzerine tasarlanan seferi haber verir nitelikte kabul edilmektedir.²⁰ "Kadı Burhaneddin, klâsik şiirimizin mazmun dünyasına ait yerlerle yaşadığı şehirlere ait duygu ve düşüncelerini ustaca bütünleştirir. Aslında bu durum onun içinde yetiştiği klâsik kültürle yaşadığı hareketli hayat arasındaki gelgitleri de yansıtmaktadır"²¹ ifadelerinde de belirtildiği üzere sevgilinin siyah benlerinin şevkiyle hükümdar şairin canı, siyahlıkla anılan Hindistan'a gitmeyi ister. Bununla birlikte şair, Erzincan'a yönelirse sevgilinin kendisini "ayıplamamasını" bekler:

Hâlünü görelî cânım azm-i Hindûstân ider
Gönlümü acebleme ger kasd-ı Erzincân ider (406/1)

1391'de Amasya kalelerinden Simalu'nun alınması cinaslı bir kafiye ile nazmedilir. Kale ve civarı benzeri görülmedik bir güzel biçiminde tasvir edilmektedir:

N'ola eger fetih olduyise bize Simalu
Ki görmemiş ola göz hûbî işbu sîmâlu (241/1)

Kadı Burhaneddin Divanı'nda, savaş ve strateji oyunu olan satranç terimleri de genellikle tevriyeli olarak çokça kullanılmıştır.

Şair, şah diye tavsif ettiği sevgiliye hitap ederek "Eğer senin yanağın için mat olsam, ölsem ne önemi var, yeryüzünde ben yaya, âciz bir vaziyetteyim, sen ise benim gibi müşkül durumda değilsin at üzerinde gidiyorsun" diyor. Beyitte geçen *ruh*, yanak ve kale; *mât*, mat olmak, ölmek²²; *piyade*, yaya, âciz ve piyon; *nat'*, yeryüzü, satranç

¹⁹ Alparslan, age, s. XVII.

²⁰ Alparslan, age, s. XXI.

²¹ Özkan, age, s. 89.

²² Mât, Arapçadaki öldü anlamındaki mâte fiili ile aynı yazılır.

tahtası²³; *süvâr* atlı, binici ve satrançtaki at taşı anlamlarıyla tevriyeli olarak kullanılmaktadır. Ayrıca *şâh* kelimesi, ey şahım anlamı dışında *şâh mât* şeklinde iken satrançtaki galibiyete ulaşmak üzere yapılan bir hamlenin ifadesi olarak da düşünülebilir:

Ger ruhunçün şâh mât olam n'ola
Nat' içinde ben piyâde sen süvâr (623/4)

Şu beyitte âşığın sevgilinin nezdindeki âcizliği, satrançta sevgiliye mat olmakla ifade ediliyor. Sevgilinin gözleri âşığı yaya etmiş, âciz bir hâle koymuştur. İkinci mısradaki *saldı at* ile üzerime at saldı, beni çiğnedi manalarının yanı sıra atları salıp beni *piyade* (yaya) durumuna düşürdü, çok perişan oldum anlamlarına da gelmektedir:

Yâr ile şatranc oynadı gönül uş oldu mât
Gözleri kıldı piyâde gönülümü saldı at (346/1)

Sevgili iki yanağı ile âşığın gönlünü öyle çalmıştır ki satrancı icat eden *Leclâc*²⁴ bile buna şaşırır. *İki ruh*²⁵ iki yanak ve iki kale taşı anlamlarını da taşımaktadır:

Şol iki ruhiyle gönülü şöyle apardı
Ki hayrete kaldı anun oynıyile Leclâc (1090/2)

Âşık, canının sevgilinin yoluna feda olduğunu, fil gibi güçlü olsa bile sevgilinin yanağı ile mat olacağını ima etmektedir. Beyitte geçen *fil*, *şeh* (şah), *ruh* (yanak, kale) satranç terimleri anlamlarını da hatırlatmaktadır:

Ger fil ise mât ola gerek şeh ruhiyile
Cânım pes anun yolına matrûh degül mi (1073/4)

Kadı Burhaneddin Divanı'nda; Şebîhûn (gece baskını), yayını kurmak, yay basmak, oh gezlemek (okun gezini kirişe yerleştirmek), cenge getürmek, mancınık, top, mancınık taşları, hindû çerisi, Habeş çerisi, karavul (gözcü) kılmak, adû defterin dirmek (düşmanın defterini dürmek), şest (okçu yüzüğü), avlaşmak, kükreşmek,

²³ Nat' kelimesi, nıt' şeklinde okunmuş ve bu kelimenin satranç tahtası anlamına geldiği kaydedilmiştir. (Alparslan, age, s. 187, 188).

²⁴ Leclâc'in satrancı icat ettiği sanılmaktadır. Leclâc, engel kumarbaz anlamlarına da gelir. Aslında ustası Dahir b. Sisa tarafından icat edilen satrancı İran'da yayan kişidir (İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995, s. 344).

²⁵ Ruh, gergedanları ve filleri kapacak kadar kuvvetli bir kuşa da denmektedir (Alparslan, age, s. 12).

kovlaşmak, şehid eylemek, gâzî Türk, Savaşta Fatıha ve Yasin surelerini okumak, saldırıp geri çekilme taktiği, düşmanı basmak, nefisle, içteki düşmanla mücadele etmek gibi savaşla doğrudan ve dolaylı olarak ilgisi bulunan kelime ve ifadeler çoğu zaman teşbih unsuru olarak tespit edilmiştir:

Şebîhûn (gece baskını)

Sevgilinin kâkülü (gîsû) siyah rengiyle yüzü örter. Sevgilinin, siyah kâküllerinin yüzünü örtmesi, kâfir askerlerinin İslam dünyasına gece baskını olarak tasavvur edilir. Siyah saçlar, küfür ile kâfirliği, yüz de parlak ve nurlu olması yönüyle İslam'ı temsil etmektedir:

Yasamış gîsûsı kâfir çerisin
Şebîhûn kılur İslâma bu gice (265/2)

Yay kurmak, oh gezlemek (okun gezini kirişe yerleştirmek), cenge getürmek

Sevgili kaş yayını kurmuş, kirpik okunu gezlemiş (okunun gezini kirişe yerleştirmiş), nişan almış ve Türk'e benzeyen gözlerini savaşa götürmektedir:

Kurdı kaşı yayını vü gezledi gözi oh
Meger ki bu Türkîleri ol cenge getürdi (33/3)

Kirpik oklarını gezleyen (okun gezini kirişe yerleştiren) sevgili tasvirinin bulunduğu şu beyitte, yüzüne zırh geçirmiş savaşçı bir sevgili ile karşılaşılmaktadır:

Neçün Türkî gözün gezledi ohın
Neçün geymiş yüzün cevşen bu gice (276/2)

Şu beyitte de sevgilinin gözlerinin âşığın gönlüne ansızın ok saplamasından söz edilmektedir. İkinci mısradaki iham-ı tenasüp sanatı yapılmıştır. Defa, kere anlamındaki kez (gez şeklinde de okunabilir), söylenmemiş olan okun gezi manası ve ohlamak (ok saplamak) ile alakalıdır:

Gözleri ohladı dili nâgeh hatâyile
Bir kez belî didük yanaruz ol belâyile (479/1)

Yay basmak

Yay basmak tabiri ile kirpik oklarını kirişe yerleştirerek kaş yayını çekip yan bakış okları ile âşığın yüreğini parça parça eden cengâver sevgili tasvirinde karşılaşılmaktadır:

Hemîşe gamzen ohıyle yüregi pâre kılursın
N'ola ohunı gezleyip kaşun yayını basmasan (415/2)

Mancınık, top, mancınık taşları

Sevgilinin aşkı, kale kuşatmalarında kullanılan mancınık aracı, âşığın canı mancınıkla ileriye atılan toptur. Bu canı istediği yere atabilecek durumdaki sevgilinin üstünlüğü, karar verme yetkisinin bulunduğu, âşığın da kabul etmekten başka bir çaresinin bulunmadığı hissettirilir:

Mancınık oldı hevân u top cânım
Kancaru ki diler isen anı at (607/3)

Sevgilinin yan bakışla (gamze) attığı eziyet verici oklarının âşığın gönül evine isabet etmesi ile mancınık taşlarının Turhal'a isabet etmesi arasında benzerlik kurulur.

Cevr ohları ki gamzen gönül ivine atar
Mancınık taşlarıdır ki yöni Turhala durur (510/8)

Hindû çerisi, Habeş çerisi

Hint ve Habeş askeri, ordusu anlamlarına gelen *Hindû çerisi* ile *Habeş çerisi* siyah rengi, çokluğu itibariyle sevgilinin güzellik unsurlarından saç ve gözü ile teşbih ilgisi içinde kullanılmaktadır. Bu ifadede sevgilinin saç ve gözü sanki Hint ve Habeş askeri (ordusu) gibi âşığın gönlünü işgal etmektedir:

Zülfünle gözün Hind u Habeş çerisiyle
Gönlüme ahar sulha müsülmân ele girse (797/10)

Frenklerin üzerine hücum eden Hindû ordusu (Hint askerleri), sevgilinin zülfü ile mukayese edildiğinde onun kadar donanımlı ve kalabalık ordu (cerrar) olarak görülmez:

Çoh Freng e ahdı Hindû çerisi
Zülfî gibi ceş-i cerrâr olmadı (676/10)

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Savaş İle İlgili Hususlar

Sevgilinin iki yanağına sarkan saçları iki tarafa yayılmış Habeş askerleri olarak tasavvur edilir.

Kimün ne tâkati var Rûm'da çü zülfeyni
Habeş çerilerini sağa sola yasaya (648/5)

Gîsûların çerisi (saç askerleri)

Saç, siyah olması hasebiyle örten, kapatan anlamlarına da gelen kâfirdir. Saçın İslam'a dökülmesi, İslam'ı simgeleyen nurlu yüze topluca inmesi demektir. Can ve gönül kâfir olan saç askerine dolaşırsa, saçın onları şehit etmesi muhtemeldir:

İslâm'a dökildi çerisi gîsûlarınınun
Cân u gönül ana tolaşurlarsa şehîd it (682/9)

Saç askerlerini, ordusunu gören gönül sararıp soldu, korktu diyen şair; çekinme, onların karası çok, yani ayıpları çok diye gönlünü teselli eder:

Gönül uçındı çü gördi gîsûları çerisin
Didüm ki deprenü turur üşenme karası çoh (502/4)

İşkun çerisi

Askere, orduya benzetilen aşk, ülkeler fethederek şöhretini yaymıştır. Bununla birlikte asker veya ordu gibi tasavvur olunan saçlar, bunlarla yetinmeyip hem kendini hem de etkilediklerini hâlâ dağıtmak, perişan etmek peşindedir:

İşkun çerisi şöhreti milk ile yayıldı çohdur
Zülfün anun ile komaz henûz dahı yayasıdır (725/2)

Zülfü çerisi, Gözüni zülfü çerisine karavul (gözcü) kılmak

Güzellik unsurlarından saç, gönül evini yıkan askerlere (ordu) benzetilmiştir:

Zülfü çerisi yıhdı gönül evin
Zîrâ ki gözi hayl-hânesidür (1019/3)

Savaşla ilgili asker (ordu), gözcü (karakol), elçi, casus terimlerinin geçtiği şu beyitte sevgili gözünü saç askerine (ordusuna) gözcü (karakol); gönlü de gözleri elçisinin gizli haberlerini öğrenen casus hâline getirmiştir:

Gözini zülfü çerisine karavul kılıban
Gönüli gözleri ilçisine cäsûs eyleye (870/2)

Adû defterin dirmek (düşmanın defterini dürmek)

Münacat konulu bir gazelinde şair, Allah'tan düşmanlarının defterini dürmeden, onları öldürüp tesirsiz hâle sokmadan kendi defterinin dürülmemesini yani ölmemesini dilemektedir:

Ümîd hazretüne tutaram ola makbûl
Ki dirmeyince adû defterin benüm dirme (821/4)

Saçı şesti (saçının okçu yüzüğü)

Sevgili, kıvrımları itibariyle okçu yüzüğüne benzetilmiş saç ve oklar atan gözü ile binlerce Rüstem'i bile avlayabilecek vasıfları haizdir:

Saçı şeştiyle gözinün güşâdı
Getürür kayda yüz bin Pûr-ı Zâl'i (625/7)

Avlaşmak, kovlaşmak, kükreşmek

Savaşta yiğitlerin düşmanları yakalamak için topluca takip etmeleri *avlaşmak*, gamzelerin gammazlık etmeleri *kovlaşmak*; kahramanların aslanlar gibi bağrışmaları *kükreşmek* fiilleri ile ifade edilir. Düşmanları avlayan, savaş alanında aslanlar gibi kükreyenlere sairin takdiri şu mısralarda kendini gösterir:

Erenler düşmenleri avlaşurlar
Gamzeler birbirini kovlaşurlar
Ben kuliyam dünyâda ol nerlerün
Ki bu dem meydânumda kükreşürler (1383)

Şehid eylemek, gâzî Türk

Sevgilinin gözü âşıkları şehit eden *gâzî Türk* olarak tavsif edilir. Beyitteki şaşkınlık ve takdiri ifade eden *Allâhu ekber* ibaresi²⁶ savaşta yüksek sesle getirilen tekbirleri hatırlatır nitelikte de kabul edilebilir:

Şehîd eyler bizi gözün nigârâ
Ne gâzî Türk olur Allâhu ekber (432/4)

Sevgilinin gözlerinin, binlerce âşığı şehit etmeyince kendisini gazi saymadığı hayal edilir:

Bin âşıkı gözleri şehîd eylemeyince

²⁶ Alparslan, age, s. 195.

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Savaş İle İlgili Hususlar

Da'vîsi budur dünyâda ki gâzî degüldür (34/5)

Savaştta Fatıha ve Yasin surelerini okumak

İstenilen yerin fethedilebilmesi için Fâtiha suresi, düşmana galip gelmek düşüncesiyle de Yâsîn suresinin okunması âdetine şöyle işaret edilir:

Gelün ki ohıyalum feth için bu Fâtihayı
Ki niçeler ohıya düşmen üsdine Yâsîn (32/4)

Saldırıp geri çekilme taktiği

Dünya hâli, bu âlemde tekrar eden olaylar, savaşlardaki saldırma ve geri çekilme hareketleri gibi görülmektedir. Bununla birlikte bunun aşkta geçerli olmadığı ve aşkın saldırısı daima varken, kaçmanın söz konusu olmadığı da vurgulanmaktadır:

Kerr ü ferrâr oynıdır bu dünyâda
İşki kerrâr oldu ferrâr olmadı (676/11)

Düşmanı basmak

Allah'a iltica edip ondan ümidini kesmediğini söyleyen şair, düşmanlarını da ona sığınıp basmayı planlamaktadır:

Her zamânda tengri yahar bir çerah
Ana yaman sağınan kalur ırâh
Düşmeni Hak'a sığınup basaruz
Sâkî tîz tut sun bize tolu ayah (1428)

Kadere inanmak ve kazaya rıza göstermek

Sâhib-i seyf ü kalem olarak tavsif edilebilecek Kadı Burhaneddin, Timur, Mutahharten, Toktamış gibi birçok şahsiyetle mücadeleden geri durmamış; büyük bir cesaret örneği olarak kaderin gereğince kazanın vuku bulacağına da işaret etmiştir. Kadere inanmaya ve kazaya rıza göstermeye dair şu örnekler onun cesaretini ve mütevekkil tabiatını da ortaya koyar mahiyettedir.

Allah'ın ezelî hükmü kader, oka; kaderin meydana gelmesi anlamındaki kaza da yaya benzetilirken Allah'a sesleniyor: Attığın oklara rıza gösteririm hatta o oklara, canıma minnet dercesine içten bir oh bile çekerim, diyor:

Kader ohın kazâ yayında çektün
Ne oh kim atar isen oh İlâhî (287/3)

Altunordu Hanı Toktamış'ın yanı sıra Timur'a da pervasızca meydan okurken kaderin gereğince kazanın vuku bulacağına da işaret etmiştir. Bu hususta "...sahip olduğu devleti, kavuştuğu zenginlikleri ve yaşadığı siyasi sıkıntıları kadere bağlamaktadır. Bu düşünce onun muktedir ve cengâver taraflarının ortaya çıkmasına imkân vermiştir... Hak yazgısına teslimiyetle er meydanına koşan şair, döneminin güçlü hükümdarlarına bu perspektifle meydan okurken manevi donanımına da önem verir."²⁷ biçimindeki görüşleri de anmak uygun olacaktır:

Ezelde Hak ne yazmış ise bolur
Göz neni ki görecek ise görür
İki âlemde Hak'a sığınmışuz
Tohtamış ne ola ya ahsah Temür (1340)

İçteki düşmanla mücadele etmek

Hükümdarlığı sırasında daima cepheden cepheye koşan, düşmanla savaştan "bilge şair, hükümdar" Kadı Burhaneddin²⁸ yine de "En amansız düşmanın, iki yanın arasındaki nefstir" hadisine²⁹ işaretle nefsin, ülkenin içindeki düşman gibi olduğunu belirtir. Büyük cihat olarak kabul edilen nefisle savaşmanın, iç düşmanla mücadele etmenin önemini vurgular. Nefis varken şeytanın, iç düşman varken dışarıdan gelen düşmanın önemli olmadığına, şeytandan şikâyet edip durmanın anlamsızlığına dikkat çeker:

Nefsünü İslâma götür kılma şeytândan gile
Yağı uş mülkün içinde ne kayu câsûsdan (1243/2)

Âşıkane şiirlerinde bile görülen melhame-i aşk (aşkın kanlı savaşı), hûn-behâ (kan pahası, diyet), kanına girmek, kan olmak, ciğer kaniyle abdest almak, kan itmek, al itmek, kana bulaşmak, kana gelmek, kana susamak, kan dökmek, kana boyanmak gibi kanla ilgili hususlar da onun savaşçı yönünün şiirine yansımaları olarak düşünülebilir. Bu maddelerle ilgili olarak şu örnekler verilebilir.

²⁷ Kemikli, 2017a, s. 131.

²⁸ Kemikli, 2017b, s. 59.

²⁹ "Düşmanlarının en çetini, iki yağrının arasındaki nefstir" (Alparslan, age, s. 154) şeklinde de verilen bu hadisin, hadîşçilerce mevzu olarak nitelendirildiği hususunda bk. (Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Konya, Yediveren Yayınları, Konya, 2001, s. 325, 326).

Melhame-i aşk (aşkın kanlı savaşı)

Şair, binlerce insanın öldüğü, büyük kanlı savaşa benzetilen aşkın yüzünden, başına her türlü belanın geldiğini, aşkın bu tesirini *belâ* (evet) dediğimiz elest meclisinden, ezelden bu yana gösterdiğini bildirir:

Her ne ki hükm itmiş idi geldi başuma
Subh-ı ezelden berü bu melhame-i ışk (95/2)

Hûn-behâ (kan pahası, diyet)

Birçok beyitte hûn-behâ (kan pahası, diyet), denilince sevgilinin dudağı geçer. Dudak sevgilinin akıttığı kanların diyeti hükmünde görülür:

Gözi gamzesi ahıdur kanımı
La'l-i lebleri hûn-behâsı gerek (155/4)

Kanına girmek

Sevgilinin dudağı kırmızı olması ve âşığın yüreğinin kanına girmesi, âşığı öldürmesi hasebiyle kanlıdır, kâtildir. Âşığın bu dudaktan da kan pahası istemesi gayet tabii görülmelidir:

Yüregümün kanına girdi la'li kanlu durur
N'ola sorar isem andan ki hûn bahâsı kanı (149/2)

Kan olmak, kan dökmek

Âşık, sevgilinin dudağının kırmızılığını görünce göz göre göre gözünden kanlar dökmüştür. Dudağın dudağıma bunu söylerse, dudağın dudağımı öperse arada kan olacak mıdır, kan dökülecek midir diye sormaktadır:³⁰

Kan dökdi gözüm tâ lebüni gördi göze göz
Lebün lebüme söyler ise kan olısar mı (1117/4)

Çiğer kanıyla abdest almak

Çiğer kanı ile abdest aldığını, guslettiğini söyleyen şair, bu durumda namazının³¹ nasıl olacağını da merak eder:

³⁰ Alparslan, age, s. 47.

³¹ Kanla alınan abdestle namaz kılınması hususu, Hallâc-ı Mansur'un idam edileceği gün vücudundan akan kanla abdest aldığı rivayetini ve "Aşk namazı için abdest ancak kanla alınır" (Süleyman Uludağ, "Hallâc-ı Mansûr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C

Ciger kanyile ben kıluram vuzû her dem
Vuzûsı böyle olanun aceb namâzı nedür (842/4)
Ben ciger kanyile gusl iderem
Tâ meger olam namâzî iy sanem (1018/6)

Kan itmek

Dudakların âşığın gönlünü çekiştirmesi, tartışması yüzünden arada kan döküleceğinden endişe edilir:

Gönlümü çekişmesünler billâh leblerüne di
Bu çekişmek korharam ki aralıhda kan ider (406/4)

Al itmek

Sevgili âşığın benzini sarartmış, gözyaşlarını da kana döndürmüş; bedenini de fark edilemeyecek hâle sokup görünmez etmiştir:

Benzüm saru vü yaşımı al itdün eyle mi
Sevdân ile tenümi hayâl itdün eyle mi (509/1)

Kana bulaşmak, kana gelmek

Sevgili, âşığın kanını döküp kana bulaşmıştır. Âşık da buna karşılık olarak sevgilinin dudağından kana gelmiş, kan istemektedir:

Dökdi lebün yürek kanın kana bulaşdı karşuma
Şimdi lebüne yapuşup diş ile kana gelmişem (181/3)

Kana susamak

Sevgilinin gözünün kana susamış olması, tabii görülmekte ama kanın sevgilinin dudağına susamış olmasına şaşılmaktadır:

Teşnedür kana gözün ü anı aceb dimezem
Aceb oldur ki ola la'lün için kan teşne (1094/2)

Kan dökmek

Şair, sevgilinin dudaklarının nasıl bir kan olduğunu soruyor. O dudakları görmeyince kan ağladığını, onların yüzünden gözü ile yüzü arasında çokça kan döküldüğünü, kanlı gözyaşlarının yüzüne aktığını beyan ediyor:

15, İstanbul, 1997, s. 379) şeklindeki sözünü hatırlatmaktadır. "Edebiyatta aşırı üzüntüyü simgeleyen" ciğer kanyıla abdest almak hususunda geniş bilgi için bk. (Atilla Şentürk, *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, C I, Osedam Osmanlı Edebiyatı Merkezi, 2016, s. 59, 60).

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Savaş İle İlgili Hususlar

Niçe kandur leblerün kim gözlerüm görmeyicek
Gözüm ile yüzüm arasında bin kan dökülür (718/2)

Kana boyanmak

Kadı Burhaneddin, yüreğinin kana boyandığını bir suçunun olmadığını hissettiriyor; uğruna can verdiği sevgilinin dudaklarından da şifa istiyor:

Kana boyandı yüregüm suçu nedir soraram
Lebünden ana şifâ sun ki ana cân sunaram (691/1)

Savaş istemediğini gösteren ve farklı olarak nitelendirilebilecek şu beyit, onun rezm ehli olmasının yanında bezme³² de uzak olmadığını gösterir niteliktedir:

Subh-demdür al ele çengi begüm
Giderelüm arada cengi begüm (480/1)

Sonuç itibariyle şunlar söylenebilir:

Hükümdar şair olan Kadı Burhaneddin'in şiirlerinde âşık vasfı ile birlikte yiğitçe edası, cengâver ruhu da görülmektedir.

Döşekte ölen yiğit murdar olur diyen şairin özellikle tuyuğlarında olmak üzere diğer şiirlerinde de yiğitçe seslenişleri dikkati çekmektedir.

Kadı Burhaneddin'in şiirlerinde cesareti, savaşçılığı, güçlü hasımlarına direnişi zaman zaman takdir ve tevekkül çerçevesinde ifade edilmektedir.

Askerlerini, dostlarını cesaretlendiren, takdir eden Kadı Burhaneddin'in şiiri, nefisle mücadeleye dair nasihatleri de ihtiva eder.

Şair, dost ve düşmanı, mert ile namerdi tanımlar. Bazı ifadelerinde iyi gün dostu olup da kötü günde yanından kaçan sözde dostlardan gördüğü muameleleri aksettirmek istediği intibahı uyandırır.

³² Kadı Burhaneddin ömrü savaşlarla geçse de eğlence ve zevke de düşkün bir hükümdardı (Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 44). Bezm ü rezm, eskilerin hayatlarını iki kelimeyle özetleyen en uygun kelimelerdir. Bezm sohbet, yeme-içme, ilmî münakaşa, rezm de savaş demektir. Bezm'in eğlence olarak karşılanması yanlıştır. Bezm, ayrıca derin ilmî sohbetleri, cedel faaliyetlerini ifade eden seviyesi yüksek toplantılardı (Atilla Şentürk, *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, C II, Osedam Osmanlı Edebiyatı Merkezi, 2017, s. 234, 235).

Mehmet KIRBIYIK

Savaşlar vesilesiyle Amasya, Kayseri, Erzincan, Turhal gibi yerleşim birimleri de Kadı Burhaneddin'in şiirine girmiş; mahalli unsurlara yer verilmiştir.

Bazı şiirleri hem âşıkane hem de hamasî (yiğitçe kahramanca söylenmiş) muhtevalıdır.

Sevgilinin savaşçı nitelikleri, Kadı Burhaneddin Divanı'nda öne çıkan özellikler arasında sayılabilir.

Birçok divanda savaşla ilgili bu hususlar yer alsa da Kadı Burhaneddin Divanı'ndaki yoğunluk ve çeşitlilik oldukça dikkat çekicidir. Bu hususları bir divan şairinin hayatının, psikolojisinin, karakterinin ve komutanlığının şiirine yansıdığı kısmî örnekler olarak görmek mümkündür.

Şiirlerde yiğitliğe övgüde ve özendirmede bulunmaktadır. Yiğitin ve erenin anlamca yakınlığına temas edilmekte, yiğit kişinin cömert, yardımsever olması gerektiği belirtilmektedir.

Muhataplarına soru soran, uyarılarda bulunan şairin, hükümdarlığının da tesiriyle olsa gerek şiirlerinde bir hatip edası sezilmektedir

Kadı Burhaneddin, şiirlerinde bir savaşı bütünüyle ya da ana hatlarıyla tasvir etmemiş, ancak genel anlamda savaşa dair unsurlardan çokça yararlanmıştı. Bununla birlikte bazı savaşlarla ilgili duygu, düşünce, müşahede ve hayallerini yaşadıklarından/hayatından bir kesit sunar gibi aktarmıştır.

Kaynakça

- Alparslan, Ali, *Kadı Burhaneddin Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2. Bsk, Ankara, 2000.
- Çağbayır, Yaşar, *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı, Ötüken Türkçe Sözlük*, C. II, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- Demirbağ, Ömer, *Kadı Burhaneddin ve Şiiri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011.
- Ergin, Muharrem, *Kadı Burhaneddin Divanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1980.
- Kemikli, Bilal, "Şiir ve İktidar", *Sûfi Şairin İzinde Şiir ve İrfan*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2017a.
- Kemikli, Bilal, *Sûfi Şairin İzinde Şiir ve Hikmet*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2017b.
- Özkan, Nevzat, "Kadı Burhaneddin Divanı'nda Yer Adları" *Uluslar Arası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)*, C. II, S. 1, 2018, s. 82-108. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/490556> (Erişim:11.11.2018)

Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Savaş İle İlgili Hususlar

- Şentürk, Ahmet Atillâ ve Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, 4. Bsk, İstanbul, 2007.
- Şentürk, Atilla, *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, C. I, Osedam Osmanlı Edebiyatı Merkezi, 2016.
- Şentürk, Atilla, *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*, C. II, Osedam Osmanlı Edebiyatı Merkezi, 2017.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.
- Tarama Sözlüğü*, C. IV, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1971.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.
- Uludağ, Süleyman, "Hallâc-ı Mansûr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul, 1997, s.377-381.
- Uysal, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Yediveren Yayınları, Konya, 2001.
- Yücel, Yaşar, *Kadı Burhaneddin*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

